

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา มนุษย์ก็ยิ่งพัฒนาความสามารถ เครื่องมือและเทคโนโลยีในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ถ่านหิน แร่ธาตุ น้ำมัน ในอัตราที่รวดเร็วนับฐานความคิดแบบทุนนิยมที่ถูกปลูกฝังกันมารวม 100 ปี ส่งผลต่อการพัฒนาของประเทศไทยโดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในเกือบทุกด้านอันเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง รายได้เฉลี่ยของประชากรเพิ่มขึ้นถึงเจ็ดเท่า แต่ความสำเร็จนี้ต้องแลกกับความสูญเสียที่รุนแรงหลายประการ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจและสังคมที่ค่อนข้างสูง ภาวะความกดดันที่เกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชน โครงสร้างทางอำนาจตลอดจนวิกฤตที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทำให้คนจำนวนมากไม่มีที่ทำกิน ไม่มีแหล่งน้ำและทรัพยากรป่า ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงกับปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ประเทศไทยได้เปลี่ยนจากการเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์มากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ไปสู่การเป็นประเทศที่มีทรัพยากรจำกัดเพียงชั่วอายุคนรุ่นเดียว ส่งผลให้เกิดปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือการสูญเสียความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเอง เทคโนโลยี ตลอดจนแนวคิดวิธีการในการพัฒนาประเทศไทยถูกนำเข้ามาจากต่างประเทศซึ่งขัดกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทยในอดีต การขยายตัวของผลผลิตต้องพึ่งพาอุปสงค์ เทคโนโลยี ทุน ตลอดจนวิธีการผลิตที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศทั้งสิ้น ทำให้เกิดการพึ่งพาภายนอกสูง เกิดภาวะที่ประชาชนรู้สึกไม่สามารถกำหนดชีวิตและอนาคตของตนเองได้ (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2550)

ภาคการเกษตรได้รับผลกระทบอย่างชัดเจนจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากรัฐบาลเริ่มต้นพัฒนาโดยเน้นภาคอุตสาหกรรม นโยบายส่งเสริมการผลิตที่เน้นการส่งออกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก การทำเกษตรเชิงเดี่ยวกลับทำให้เกษตรกรมีรายได้ลดลงอย่างต่อเนื่องและเมื่อมีความไม่แน่นอนในตลาดสูงก็ยิ่งง่ายที่จะตกอยู่ในวังวนของหนี้สิน พระบรมราชาโฆวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเตือนสติว่า

"..เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับเกษตรกรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มาใช้สร้างความสำเร็จด้านต่างๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเจริญ

ของประเทศต้องอาศัยความเจริญของการเกษตรเป็นสำคัญ และงานทุก ๆ ฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ก็เพราะการเกษตรของเราเจริญ.." แต่ปัจจัยสำคัญด้านการเกษตร ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่สุดของชาติกลับเสื่อมถอยลงเกษตรกรหลายรายขาดทุน ต้องขายที่ทำกินแล้วอพยพเข้าไปหางานทำในเมือง ภาคการเกษตรมีการนำเข้าปุ๋ยเคมี และสารเคมีที่เป็นพิษจากต่างประเทศปีละหลาย ๆ หมื่นล้านบาท ปัญหาดินเสื่อมโทรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำการกีดกันทางการค้าของแต่ละประเทศเข้มงวดมากขึ้น ยังผลให้สินค้าทางการเกษตรอันเป็นผลผลิตส่วนใหญ่ของประเทศ ถูกจำกัดตลาดให้แคบลง ราคาตกต่ำซ้ำเติมให้ความยากจนเข้าคุกคามประชาชนมากยิ่งขึ้น (มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ, 2550, หน้า 2-3)

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ และสายพระเนตรอันกว้างไกล ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงห่วงใยในพสกนิกร และประเทศชาติ ทรงพระราชทานแนวทางรอดต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาของประเทศ พระองค์ทรงริเริ่มโครงการพระราชดำริถึงกว่าสามพัน โครงการและเผยแพร่ต่อสาธารณชน โดยที่โครงการส่วนใหญ่มุ่งช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีทางเลือกต่าง ๆ ในชีวิตมากขึ้นเนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้คือเหยื่อของการพัฒนาที่ขาดความสมดุล ทรงแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตที่จะช่วยสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพึ่งพาตนเองและศักยภาพในการพัฒนาตนเอง และจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 พระองค์ทรงแนะนำให้นำ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ไปใช้ในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อรองรับแรงกระแทกจากโลกาภิวัตน์ โดยมีกรวิเคราะห์แยกแยะหลักการของปรัชญานี้ให้เป็นระบบยิ่งขึ้นเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน ธุรกิจ และการบริหารประเทศ

จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันยังคงย้ำให้เราเห็นชัดว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” คือทางออกของวิกฤติโลก ดังที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเคยประทานให้สัมภาษณ์แก่นักข่าว Mr. Denis D. Gray and Bart McDowell จากนิตยสาร National Geographic ฉบับเดือนตุลาคม ปี 2525 ในคอลัมภ์ Thailand's Working Royalty ว่า “ประเทศของเราเป็นประเทศที่มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ และอยู่ในจุดยุทธศาสตร์หากมีการต่อสู้แย่งชิงเกิดขึ้นในโลก ใครก็อยากได้ประเทศนี้และโลกก็มักจะมีการต่อสู้แย่งชิงกันอยู่เสมอ ๆ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม ประเทศของเราจะยังคงยืนอยู่ที่นี่ จะยืนหยัดอยู่เพื่อประโยชน์ของคนทั้งโลก” ดังที่พระองค์ท่านได้ตรัสว่าประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ มีความมั่งคั่ง มีธรรมชาติ มีป่าไม้ มีทรัพยากร มีอาหารพร้อมที่จะเผื่อแผ่ให้กับคนทั้งโลกในยามเกิดวิกฤติ หากคนไทยไม่ทำลายมันลงไปเสียก่อนด้วยความไม่รู้ ขาดสติ หรือ ไร้สำนึก และพระองค์ท่านยังทรงเปรียบเปรยไว้ในบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหาชนก ความตอนหนึ่งว่า “นับแต่อุปราชจนถึงคนรักษาช่างคนรักษาม้า และนับแต่คนรักษา

มาถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอำมาตย์ ล้วนจาริกในโมหภูมิทั้งนั้น พวกนี้ขาดทั้งความรู้ วิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไป คือความสำนึกธรรมดา พวกนี้ไม่รู้แม้แต่ประโยชน์ส่วนตน พวกนี้ชอบผล มะม่วงแต่ก็ทำลายต้นมะม่วง” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2542) การขาด ความรู้ทั้งวิชาการทั้งปัญญา ไม่เห็นความสำคัญของผลประโยชน์แท้แม้แต่ตนเอง จึงต้องตั้งสถาน อบรมสั่งสอนให้เบ็ดเสร็จ ชาวเมืองมิลิตาตามีคอบอดทำลายต้นมะม่วงทั้งที่ชอบผลมะม่วง เปรียบเสมือนมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเพื่อความอยู่รอด แต่ต้องอยู่ในโมหภูมิ กลับทำร้าย ธรรมชาติ ซึ่งในที่สุดก็ต้องวอดวายเพราะน้ำมือของตนเอง การขาดความรู้ทั้งวิชาการทั้งปัญญา เป็นที่มาของการตั้งสถานฝึกอบรม สั่งสอนประชาชน เพื่อยกระดับความรู้ ปัญญา และคุณธรรม การสร้าง “คน” ให้เป็น “มนุษย์พันธุ์ใหม่” ที่รักเคารพธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงถือเป็น การกิจเร่งด่วนที่ต้องเร่งทำและร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคม

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ มุลินธิกสิกรรมธรรมชาติ ในฐานะองค์กรภาคประชา สังคมได้ตั้งปณิธานอันแน่วแน่ในการจะสานต่อแนวพระราชดำริในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดย การนำแนวคิดเรื่องทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ ให้ใช้กับการทำการเกษตร โดย การเผยแพร่ให้ความรู้ทางวิชาการ และการปฏิบัติจริง อาทิ เช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การ ผลิตสารสกัดสมุนไพรชีวภาพ การผลิตฮอร์โมนพืช การผลิตยารักษาโรคคน สัตว์ การผลิต พลังงาน และปัจจัยการดำรงชีวิตต่าง ๆ เพื่อพึ่งตนเองอย่างพอเพียงในระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศ ให้สามารถดำรงอยู่ในสภาวะได้อย่างยั่งยืน และมีศักดิ์ศรีของความเป็นไทย จึง ได้ร่วมกันก่อตั้งศูนย์ฝึกอบรมขึ้นเพื่อสร้างตัวอย่างของความสำเร็จให้เห็นเป็นรูปธรรมในการน้อม นำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และสร้างคนให้มีจิตวิญญาณนักพัฒนาและมีความรู้คู่ คุณธรรม สถานฝึกอบรมที่ตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อปี 2540 คือ “ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการฝึกอบรม สร้างความรู้ ความเข้าใจ ธรรมรงค์ให้เกษตรกรหันมาทำ การเกษตรแบบพึ่งพาตนเองตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ศูนย์กสิกรรม ธรรมชาติมาบเอื้องได้จัดฝึกอบรมเผยแพร่ความรู้ให้กับเกษตรกร นักเรียน นักศึกษา บุคลากร ภาครัฐภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปที่สนใจตลอดมา ทั้งภาควิชาการและฝึกปฏิบัติจริงบนพื้นที่ จนกระทั่งมีผู้นำไปประพฤติ ปฏิบัติจนเกิดเป็นผลสำเร็จ ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาภายใน ชุมชนและประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง หลายแห่งจึงได้จัดตั้งเป็นศูนย์ฝึกอบรมเพื่อเปิดให้ การฝึกอบรมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักสูตรของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง เป็นหลักสูตรที่ใช้ในการอบรม มุลินธิกสิกรรมธรรมชาติจึงได้จัดตั้งเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (ลกช.) ขึ้นในปี 2548 เพื่อรองรับศูนย์ฝึกอบรมและศูนย์เตรียมการทั่วประเทศ ให้คำปรึกษาและ แนะนำในเรื่องการบริหารจัดการศูนย์ฝึก เป็นแกนเชื่อมร้อยศูนย์ฝึกแต่ละแห่งเข้าด้วยกัน พัฒนา

หลักสูตร พัฒนาวิทยากร เพื่อความเป็นเอกภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นศูนย์ฝึกที่เข้มแข็ง ร่วมสร้างชุมชน องค์กรและสังคมให้แข็งแรงตามลำดับ เพื่อให้คนไทยทั้งปวงตระหนักถึงเมตตาธรรมและการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือกัน ให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนามนุษย์อย่างแท้จริง

งานวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษากระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ศึกษากรณี ศูนย์ฝึกอบรม 3 แห่งภายใต้เครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ ได้แก่ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเือง จ.ชลบุรี ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายกและ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติโป่งแรด จ.จันทบุรี เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการฝึกอบรมที่แตกต่างและจุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละศูนย์เพื่อนำมาปรับเปลี่ยนเป็นกระบวนการที่เหมาะสม ในหลักสูตร “การพัฒนาหลักสูตรสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักสูตรปรับเปลี่ยนวิถีคิด และการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตร ระยะเวลา 5 วัน 4 คืน ซึ่งจัดฝึกอบรมร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยสนับสนุนให้เกษตรกร ได้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพจนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทั้งกระบวนการฝึกอบรมของเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติและคุณภาพชีวิตของผู้ที่ผ่านการฝึกอบรม เพื่อศึกษาว่าสถานฝึกอบรมที่ดำเนินการฝึกอบรมมายาวนานและเป็นที่ยอมรับนั้นมีกระบวนการฝึกอบรมอย่างไร มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรมอย่างไร และติดตามผลการฝึกอบรมใน 2 ประเด็น คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการพึ่งพาตนเองและการนำความรู้จากหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้ทราบว่ากระบวนการฝึกอบรมนี้สามารถพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้มากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลจากงานวิจัยไปปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมและเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิสูจน์ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกหนแห่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินความคาดหวังในการฝึกอบรมจากหลักสูตรของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง ในกระบวนการจัดฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติทั้ง 3 แห่ง ภายใต้เครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ

3. เพื่อติดตามประเมินผลผู้ที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรม การพึ่งพาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการนำความรู้จากหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

4. เพื่อติดตามประเมินผลว่าผู้ผ่านการฝึกอบรมที่มีการนำความรู้จากหลักสูตรไปใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพแล้วจะสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

5. เพื่อออกแบบโครงสร้างหลักสูตรและกระบวนการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาผู้เข้ารับการอบรมให้สามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

คำถามสำหรับการวิจัย

1. ผู้เข้ารับการอบรมที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน มีความคาดหวังอะไรจากการฝึกอบรม

2. กระบวนการจัดฝึกอบรม หลักสูตร “การพัฒนาสิทธิธรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” ของศูนย์ฝึกอบรมทั้ง 3 แห่ง มีลักษณะอย่างไร แตกต่างกันหรือไม่เพียงใด

3. กระบวนการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรม การพึ่งพาตนเองเพิ่มขึ้นหรือไม่และได้นำความรู้ ทักษะ และแนวทางการพัฒนาอะไรบ้างไปใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ อีกทั้งมีความแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างศูนย์ฝึกอบรมทั้ง 3 แห่ง

4. ผู้ผ่านการฝึกอบรมที่มีการนำความรู้จากหลักสูตรไปใช้แล้วพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงใด และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์ทั้ง 3 แห่ง มีความแตกต่างกันหรือไม่

5. หลักสูตรที่เหมาะสมกับกระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงควรมีลักษณะอย่างไร เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

สมมติฐานของการวิจัย

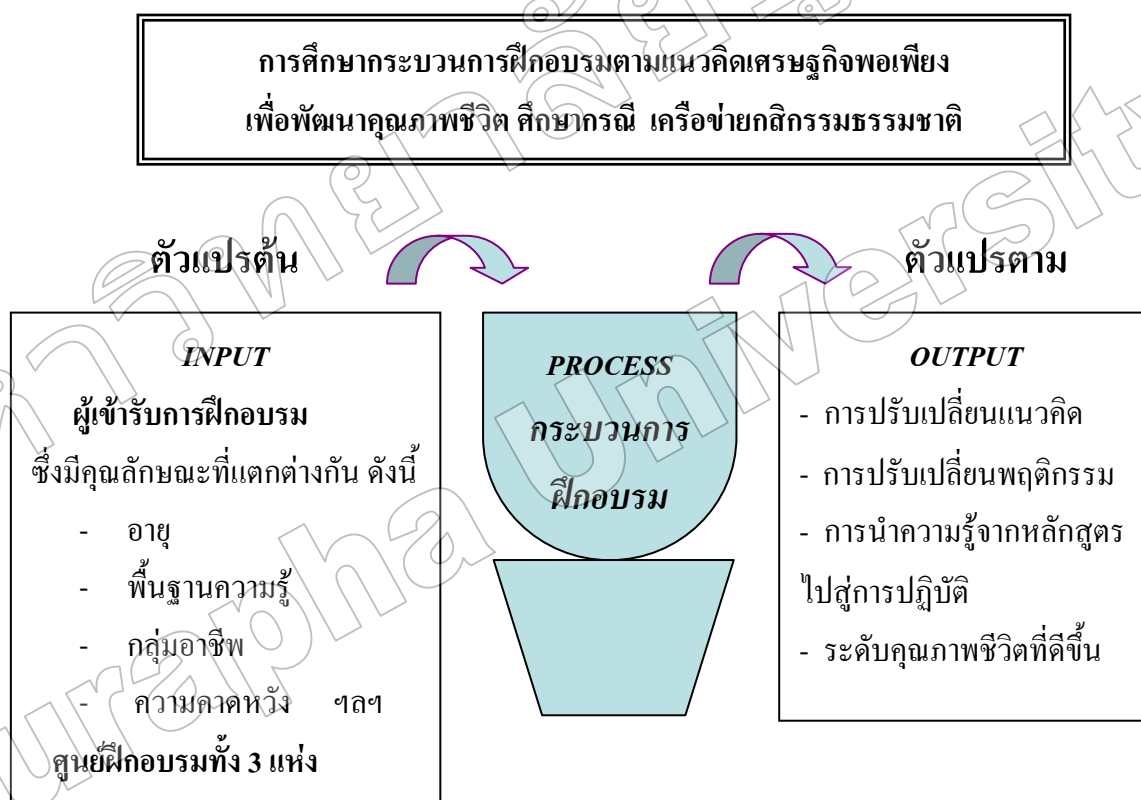
1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน มีความคาดหวังที่จะได้รับความรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้แตกต่างกัน

2. กระบวนการฝึกอบรมนี้บรรลุผลสำเร็จในการปรับเปลี่ยนแนวคิดของผู้เข้าอบรมในหลักสูตรเดียวกัน โดยมีผลรวมของคะแนนหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น มากกว่าก่อนการอบรมอย่างน้อยสำคัญทางสถิติ

3. ผู้เข้าอบรมได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมที่พัฒนาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและนำความรู้จากหลักสูตรไปปฏิบัติได้ไม่แตกต่างกัน จากการเข้ารับการฝึกอบรม ณ ศูนย์ฝึกอบรมทั้ง 3 แห่ง

4. ผู้ผ่านการฝึกอบรมที่นำความรู้จากหลักสูตรไปใช้แล้วสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่แตกต่างกัน จากการเข้ารับการฝึกอบรม ณ ศูนย์ฝึกอบรมทั้ง 3 แห่ง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงการประเมินผลการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกอบรมภายใต้เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติว่ากระบวนการฝึกอบรมนี้ ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ เพียงใด

2. ทราบถึงกระบวนการจัดฝึกอบรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติทั้ง 3 แห่งภายใต้เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติว่ามีความเหมือนหรือความแตกต่างกันอย่างไร

3. ทราบถึงประโยชน์หรือคุณค่าที่ได้รับจากการฝึกอบรมเป็นข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการพึ่งพาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการนำความรู้จากหลักสูตรไปปฏิบัติหลังจากผ่านการฝึกอบรมไปแล้วว่าสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้อย่างไร

4. นำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมให้ดีขึ้นและกำหนดโครงสร้างหลักสูตรที่มีความสมบูรณ์เหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำไปใช้ประโยชน์พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. ผู้เข้ารับการอบรมเป็นเกษตรกรที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันตามปัจจัยต่างๆ ดังนี้ กลุ่มอาชีพ อายุ พื้นฐานความรู้ รายได้ เข้ารับการฝึกอบรมกับศูนย์ฝึกอบรมทั้ง 3 แห่งซึ่งมีความแตกต่างกันด้านภูมิสังคมและวิถีชีวิต สนใจศึกษาจากผู้เข้ารับการอบรมใน 1 เดือนของทั้ง 3 ศูนย์จำนวน 500 คน และกำหนดกลุ่มตัวอย่างศูนย์ละ 1 รุ่น โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) คิดเป็นจำนวนตัวอย่างทั้งหมดที่สนใจศึกษาในงานวิจัยทั้งสิ้นจำนวน 131 คน
2. การประเมินติดตามผลจากผู้ผ่านการฝึกอบรมว่า กระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้ผู้ผ่านการฝึกอบรมมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างไร จากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตด้านพื้นที่ เพื่อศึกษากระบวนการฝึกอบรม เครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ

3 ศูนย์ฝึก ซึ่งทำงานภายใต้เครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ ได้แก่

ศูนย์กลไกกรมธรรมชาติมาบเอื้อง จ.ชลบุรี เป็นศูนย์ฝึกอบรมที่ตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกภายใต้มูลนิธิกลไกกรมธรรมชาติเมื่อปี 2540 โดยมีนายวิวัฒน์ ศัลยกำธร เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งขึ้นและนำประสบการณ์ที่ปฏิบัติจริง ไปเผยแพร่ความรู้ในแก่เกษตรกร ได้เห็นจริงและเข้าใจ ขณะเดียวกันก็ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ดำเนินงานรณรงค์ให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของมูลนิธิกลไกกรมธรรมชาติ ในการเผยแพร่แนวความคิด และดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และโครงการต่าง ๆ ต่อไป

ศูนย์กลไกกรมธรรมชาติเพลิน จ.ชุมพร ตั้งอยู่ ณ ชุมพรคาบาน่า รีสอร์ทเป็นหน่วยงานภาคธุรกิจที่ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจ โดยคุณวริศรักษ์พันธุ์ กรรมการผู้จัดการ ได้เป็นผู้ดำเนินการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก

ในชุมชน ให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สามารถรักษาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับระบบนิเวศ โดยใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดผลเสียทั้งในระยะสั้นและระยะยาวจนถึงคนรุ่นต่อไป นับว่าเป็นตัวอย่างของภาคธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ และเปิดโอกาสให้บุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ เข้าเยี่ยมชมเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจ และเผยแพร่ผลการดำเนินงานตามแนวปรัชญาดังกล่าว จนกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าอย่างมากมาในปัจจุบัน

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติโป่งแรด จ.จันทบุรี เป็นศูนย์ฝึกอบรมที่เกิดจากผลการปฏิบัติโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และจากการเชื่อมโยง การสนับสนุนด้านวิชาการ องค์ความรู้จากมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ โดย อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร จึงได้เกิดการผลักดันให้กลุ่ม/องค์กรร่วมกับจังหวัดจันทบุรี เป็นแกนนำในการผลักดันวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์เป็นผลสำเร็จ ในปี 2547 และได้รับความไว้วางใจจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติเป็นผู้รับผิดชอบการฝึกอบรมเกษตรกรภายใต้หลักสูตร การพัฒนาเกษตรกรสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง จากสวนผลไม้ของครูวัชร เรื่องต้น จึงกลายมาเป็นศูนย์กิจกรรมธรรมชาติโป่งแรด

ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษานำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้กระบวนการฝึกอบรมในหลักสูตร “การพัฒนาเกษตรกรสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง”

ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาจากกระบวนการจัดฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติทั้ง 3 แห่ง และติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรม ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ เดือนกันยายน 2551 ถึง เดือนเมษายน 2552 รวมระยะเวลา 8 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการฝึกอบรม หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้จัดการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีในเรื่องความรู้ ทักษะ ทักษะในการทำงานและการดำเนินชีวิต จะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลปะในการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆของกระบวนการฝึกอบรมเพื่อประสานสัมพันธ์กับทุกฝ่ายให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย

กระบวนการฝึกอบรมของเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักการในการพัฒนาคน กระบวนการฝึกอบรมเริ่มจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดผู้เข้ารับการอบรม ให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและ

ลงมือปฏิบัติจริง จากนั้นจึงสรุปบทเรียนที่ได้รับแล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละ
 ละภูมิภาคสังคม ซึ่งเนื้อหาของกระบวนการฝึกอบรมจะมุ่งเน้นไปที่ด้านกลไกกรรมธรรมชาติซึ่งเป็น
 รากฐานของประเทศและนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและพัฒนา
 ตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

การพัฒนาคน หมายถึง การส่งเสริมให้คนมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น สามารถใช้ชีวิต
 อย่างเต็มศักยภาพ มีสุขภาพดีและมีความมั่นคงในชีวิต รวมทั้งมีเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
 ทั้งนี้ย่อมจำเป็นต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้คนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่าง
 เต็มที่ และให้สามารถเข้าถึงเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มสมรรถนะของตนเอง ได้แก่ ความรู้ ช่อง
 ทางการเข้าถึงทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม หากปราศจากสิ่งเหล่านี้ คนเราก็
 ย่อมไม่มีโอกาสที่จะเลือกเส้นทางชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร (Communicate) หรือ
 ถ่ายทอด (Transfer) ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ประสบการณ์ ความคิดเห็น ฯลฯ ระหว่างผู้ให้การฝึกอบรม
 ไปยังผู้รับการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือเกิดการบรรลุ
 วัตถุประสงค์ใด ๆ ตามที่กำหนดไว้

ผู้รับการฝึกอบรม หมายถึง ผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมต่างๆที่กำหนดไว้
 ตามหลักสูตร ได้แก่ เกษตรกร นักเรียนนักศึกษา บุคคลากรจากองค์กรภาครัฐและองค์กรเอกชน
 ประชาชนทั่วไป

ผู้ผ่านการฝึกอบรม หมายถึง ผู้รับการฝึกอบรมที่ให้ความสนใจ ร่วมกิจกรรมการ
 ฝึกอบรมต่างๆที่กำหนดไว้ตามหลักสูตรจนเสร็จสิ้นการฝึกอบรม ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ การ
 เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และทัศนคติในทางที่ดี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนใน
 ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ
 ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมี
 ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ
 ภายใน

ความพอประมาณ มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าพอเพียงทั้งในภาษาไทยและ
 ภาษาอังกฤษหมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น
 และทรัพยากรธรรมชาติ ดำเนินชีวิตอย่างพอดี มีการบริโภคที่มีความพอประมาณและมีรายรับ
 สมดุลกับรายจ่าย

ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ มีการวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล มีการประเมินสถานการณ์โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกลมีการออม มีความสุข มีสุขภาพดี มีครอบครัวอบอุ่น มีสังคมดี และมีเครือข่าย/การรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาสังคม

ความรอบรู้ ความรอบคอบ หมายถึง การเป็นผู้ใฝ่รู้และนำความรู้มาปฏิบัติจนเกิดประโยชน์ และนำไปสู่ความสุข การใช้ความรอบคอบของความรู้มาเชื่อมโยงการวางแผน การใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติ

คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปัน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมกับสังคม ความรู้จักพอเพียงตามศักยภาพของตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็นอบายมุข

คุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึง ชีวิตที่มีความพอเพียงด้วยใจที่เป็นสุข ผู้คนมีความเป็นอยู่อย่างพอมี พอกิน ตามควรแก่อัตภาพ ประกอบอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเอง และพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้พออยู่พอกินเป็นเบื้องต้น สามารถลดรายจ่ายในครอบครัว โดยไม่ต้องไปซื้อจากภายนอกทั้งหมด ถิ่นเหลือใช้ ก็ยังสามารถแบ่งปัน ทำบุญ ทำทาน แจกจ่ายและนำไปขายได้เงินเพิ่มเติมมาจุนเจือตัวเองและครอบครัวมากขึ้น อันเกิดจากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากพฤติกรรมที่ดี การนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอบรมมาดูแลรักษาสุขภาพ ร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง พึ่งพาตนเองได้ในการดำเนินชีวิต

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอบรมมาพัฒนาจิตใจให้มีความสุขสงบ มีคุณธรรม มีปัญญา สภาพจิตใจที่มีความสุขก็ทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง

คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอบรมมาลดรายจ่ายในการดำรงชีวิต ลดรายจ่ายในการผลิต และเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชนและองค์กร

คุณภาพชีวิตด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง คุณภาพอันเกิดจากการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอบรมมาสร้างสรรค์พัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม มีสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีตามกระบวนการฝึกอบรม หมายถึง การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยมี 4 พอเป็นพื้นฐาน ได้แก่ มีพออยู่คือมีบ้าน ที่พักอาศัยเพียงพอ มีพอกินคือมีอาหาร เครื่องดื่ม ขนม ยารักษาโรคเพียงพอ มีพอใช้คือมีข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน ใช้ในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิต และพอร่มเย็นคือมีความร่มเย็นจากธรรมชาติ อากาศที่บริสุทธิ์ มีระบบนิเวศที่ดี ตัวชี้วัดทั้ง 4 พอนี้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติซึ่งกระบวนการฝึกอบรมจะช่วยพัฒนาให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้และมีแนวคิดที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ขึ้นไปตามตัวชี้วัดเหล่านี้ แล้วจึงพัฒนาขึ้นไปเป็นลำดับอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้าต่อไป คือการรู้จักทำบุญ ทำทาน แบ่งปัน แจกจ่าย ใช้เทคโนโลยีการแปรรูป เก็บรักษาไว้ยามจำเป็น รู้จักถนอม สุกท้ายก็นำไปขาย สร้างความมั่งคั่งยั่งยืน

เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (คกช.) หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแกนเชื่อมโยงศูนย์ฝึกแต่ละแห่งเข้าด้วยกัน พัฒนาหลักสูตร พัฒนาวิทยากร เพื่อความเป็นเอกภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ให้คำปรึกษาและแนะนำในเรื่องการบริหารจัดการศูนย์ฝึก ให้เป็นศูนย์ฝึกที่เข้มแข็ง ร่วมสร้างชุมชน องค์กรและสังคมให้แข็งแรงตามลำดับ